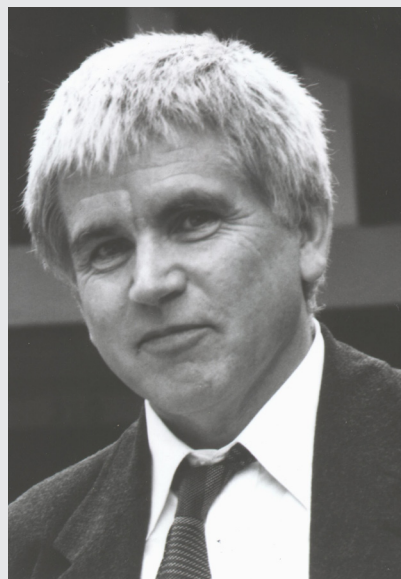

Når forår bliver til vinter

Den amerikanske forfatter Mike Davis stiller skarpt på de verdensomspændende protester i 2011 og spørger, om aktivisterne er klar til næste kapitel. Den økonomiske krise er nu så dybtgående, at den også vil ramme de økonomier, der normalt forstås som motorer: Kina og andre BRIK-lande. Men går det op for de studerende, arbejderne og de mange andre protesterende, hvilke kræfter de reelt besidder, er en socialistisk forandring måske stadig mulig.

Af Mike Davis

Analogier flyver som granatsplinter under store omvæltninger

De elektrificerende protester i 2011 – det arabiske forår, den 'varme' iberiske og hellenistiske sommer, 'Occupy'-bevægelsens amerikanske efterår – er uvægerligt blevet sammenlignet med de mirakuløse år i 1848, 1905, 1968 og 1989. Der er helt bestemt nogle klassiske mønstre, som gentager sig. Tyranner ryster, lænker brydes, og paladser stormes. Gader omformes til magiske laboratorier, hvor radikale ideer kommer ned på jorden og får en pludselig og umiddelbar magt. Iskra¹ bliver til Facebook.

Men bliver protestkometen ved med at flyve på vinterens himmel, eller er der blot tale om en kort og blændende meteorregn? Advarslen fra tidligere 'journées révolutionnaires' (revolutionære dage) fortæller os, at foråret er den korteste årstid. Ikke mindst når oprørere kæmper på barrikaderne for en 'anden verden', som der ikke findes nogen sikker opskrift på.

Men den kommer måske hen ad vejen. For øjeblikket beror overlevelsen af de nye sociale bevægelser – 'occupierne', de 'indignerede', de små europæiske anti-kapitalistiske partier og den nye arabiske venstrefløj – på, at de slår dybere rødder i massernes modstand mod den globale økonomiske katastrofe, hvilket omvendt forudsætter – lad os da være ærlige – at øjeblikkets glæde ved de 'horisontale' fællesskaber hen ad vejen også kan rumme en vis disciplineret og 'vertikal' organisering, der kan diskutere og igangsætte strategier. Der er endnu skræmmende langt hen til det udgangspunkt, som tidligere bevægelser, der kæmpede for 'en anden verden' havde.

Men i det mindste har en ny og modig generation taget hul på rejsen.

Vil den stadig dybere økonomiske krise, som omgærder det meste af verden, nødvendigvis føre til en global fornyelse af venstrefløj? Det følgende er mine spekulationer, som dels fremføres for at skabe debat, men mest af alt er et forsøg på at tænke højt om de historiske særtræk ved begivenhederne i 2011 og de mulige følgevirkninger i de kommende år. Den underliggende præmis er, at anden akt i dramaet vil udspille sig i vinterscener, oven på et kollaps for eksportledet økonomisk vækst i BRIK-landene såvel som fortsat stagnation i Europa og USA.

Kapitalismens mareridt

Først og fremmest må vi anerkende frygten og panikken ved kapitalismens højborg. Det, der for blot et år siden virkede usandsynligt, selv for de fleste marxister, er nu et spørgsmål, som hjem søger erhvervspressens debatsider: den forestående nedbrydning af globaliseringens institutioner og underminering af den internationale orden post-1989.

Det er en udbredt forestilling, at krisen i Eurozonen, efterfulgt af en synkron recession i verden, risikerer at bringe os tilbage til en 1930'er-agtig verden med skarpt opdelt handelsblokke og op-tændt af nationalistiske ressentimenter. Her vil en hegemonisk regulering af penge og efterspørgsel ikke længere kunne eksistere: USA er for svag, EU for uorganiseret og Kina, en kolos på lurfødder, er for afhængig af eksport. Enhver andenrangs magt vil kræve sin egen uranberigede forsikringspolice; regionale atomkrige vil blive en reel mulighed. Utænkeligt? Måske, men det er forestillingen om en tilbagevenden til de brølende 1990'ere også.

¹ Socialistisk avis udgivet af russiske aktivister og dissidenter i England 1900-1905, red.

Vores analoge tankegang kan ganske enkelt ikke rumme de mange mulige følgevirkninger af en fragmenteret Eurozone eller et sprængt tænderør i den kinesiske vækstmotor. Mens kollapset på Wall Street i 2008 mere eller mindre blev forudsagt af eksperter, så er det, vi nu står overfor, komplet uforudsigeligt, selv for en Cassandra eller sågar tre Karl Marx'ere.

Fra Saigon til Kabul

Hvis den neoliberale apokalypse reelt er nært forestående, vil Washington og Wall Street blive set som de sorte engle, der både har formået at sprænge det nordatlantiske finansielle system og Mellemøsten i luften (såvel som ødelagt enhver chance for at få styr på klimakatastrofen).

I retrospekt vil Bushs invasioner af Irak og Afghanistan nok blive set som klassiske eksempler på hybris: hurtige sejre og illusioner om omnipotens, efterfulgt af langvarige udmattelseskrig, som risikerer at ende lige så slemt som Moskvas dristige tur henover Oxusfloden² et kvart århundrede tidligere.

USA er blevet stoppet på den ene front af Taleban, støttet af Pakistan, og på den anden af shiitterne, støttet af Iran. Om end de stadig flankeres af Israel

”

*hvilket omvendt forudsætter
... at øjeblikkets glæde ved
de 'horisontale' fællesskaber
hen ad vejen også kan rumme en vis
disciplineret og 'vertikal' organisering”*

og både kan sende droner af sted og koordinere dødbringende NATO-angreb, så har Washington været ude af stand til at sikre sine tropper garanti for immunitet i Irak, hvilket har begrænset antallet af folk på jorden i en af Mellemøstens nøglestater. De demokratiske opstande i Tunesien og Egypten har desuden tvunget Obama og Clinton til høfligt at bifalde, at to af deres favoritregimer gik i graven.

Den åbenlyse logik bag tilbagetrækningen – en mere rationel tilpasning af amerikansk militærmagt set i lyset af en skrumpende økonomi – kan dog stadig blive sendt til tælling af en gal plan udklækket i Tel Aviv eller en dødelig trussel rettet mod det saudiske kongedømme. Selvom Canadas store oliereserver og Alleghenyflodens naturgas reducerer den direkte amerikanske afhængighed af mellemøstlig olie, så

løsnes grebet om den amerikanske økonomi ikke, sådan som nogen ellers påstår, eftersom verdensmarkedets energipriser afgøres af de politiske forhold i Golfregionen.

Et arabisk 1848

Den uafsluttede arabiske revolution er episk i skala og social energi, en historisk begivenhed, der er sammenlignelig med 1848 eller 1989. Den er ved at omforme Nordafrikas og Mellemøstens geopolitik, hvilket efterlader Israel som en forældet udpost fra den kolde krig (og derfor mere farlig og utilregnelig end nogensinde), og tildeler Tyrkiet, ladt i stikken af EU, en central indflydelse i flere af de lande, som engang var ottomanske. I Egypten og Tunesien har opstandene også været med til at genoplive en autentisk form for demokrati, i modsætning til den udvandede version, som NATO har på tilbudshyllen. Her kan der drages provokerende paralleller til de mange 'farve-revolutioner', både fortidige og nutidige.

Ligesom i 1848 og 1989 er den arabiske mega-intifada en kædereaktion af oprør mod et regionalt autokratisk system, hvor Egypten er analog med Frankrig i det første tilfælde, muligvis med Østtyskland i det andet tilfælde. Rollen som det kontrarevolutionære Rusland indtages i dag af Saudi-Arabien og Golfens fyrstestater. Tyrkiet minder om det liberale England, en regional rollemodel for moderat parlamentarisme og økonomisk succes, mens palæstinenserne (her strækkes analogien til det yderste) er en romantisk og tabt sag ligesom polakkerne, og shiamuslimerne er vrede outsiders som slovakkerne og serberne. (Interessant nok har Financial Times opfordret Obama til at tænke som den 'nye Metternich'.³)

Det giver god mening at bladde igennem Marx' og Engels voluminøse skrivelser om 1848 (samt Trotskijs senere noter), hvis man ønsker indsigt i de basale mekanismer bag sådanne revolutioner. Et godt eksempel er Marx' overbevisning, der efterhånden blev til et dogme, om, at ingen europæisk revolution – demokratisk eller socialistisk – nogensinde ville være succesfuld, før Rusland enten blev besejret i en massiv krig eller omvæltet indefra. Udskift Rusland med Saudi-Arabien, og tesen holder endnu.

Middelhavskollaps

I mellemtiden står Sydeuropa nu over for den samme destruktive 'strukturelle tilpasning', som Latinamerika gennemgik i 1980'erne. Ironien i dette er morderisk. Selvom det nordlige og centrale Europa pludselig har udviklet akut hukommelsestab, så hyldede finanspressen for få år

² En centralasiatisk flod (også kendt som Amu Darja), som danner grænsen mellem Tadsjikistan og Afghanistan. Omtalen refererer her til Sovjetunionens overmod ved invasionen og besættelsen af Afghanistan i 1980'erne, red.

³ Østrigsk fyrste, som bekæmpede den europæiske revolutionsbølge i 1800-tallet, red.

” Den uafsluttede arabiske revolution er episk i skala og social energi, en historisk begivenhed, der er sammenlignelig med 1848 eller 1989.”

siden Spanien, Portugal og sågar Grækenland (samt ikke-medlemmet af EU, Tyrkiet) for deres evne til at trimme de offentlige budgetter og give vækstraten et boost. I kølvandet på Wall Street-spektaklet var EU's frygt primært rettet mod Island, Baltikum og Østeuropa. Middelhavslandene blev anset for beskyttet mod den finansielle tsunami, der krydsede Atlanten i høj fart.

Den arabiske del af Middelhavet havde ikke nogen stor andel i det finansielle kredsløb og handlen med derivater og blev derfor ikke direkte ramt af finanskrisen. Sydeuropa havde på den anden side, stort set, lydige regeringer og i Spaniens tilfælde, stærke banker. Italien var for stor og rig til at gå ned, mens Grækenland er en lilleputøkonomi (ca. 2 % af EU's BNP), hvis drengestreger knap nok truede de store drenge i klassen. Nu skriger gale tyske og østrigske radioværter om græske velfærdsnarkomaner, som afpresser nordens driftige købmænd til at overgive deres sparepenge, så grækerne kan lave optøjer dagen lang og spanierne få sig en længere siesta.

Det er dog langt mere plausibelt at sige, at Tysklands succes snarere ødelægger Eurozonen. Med sin lavtlønnede arbejdskraft og store produktionsfordele overkonkurrerer Tyskland reelt set med sine EU-partnere i Sydeuropa. EU som helhed har et stort eksportoverskud i forhold til Tyrkiet og Nordafrika, hvilket fastholder disse landes afhængighed af turisme og udenlandske investeringer for at få enderne til at mødes. Middelhavsområdet er derfor uhyre sensitivt over for de cykliske bevægelser i EU's efterspørgsel og renteniveau, mens Tyskland, Frankrig, Storbritannien og de andre rige nordlige lande har en effektiv buffer i store sekundære markeder.

Hvad end det sker ved at underkaste sig Sarkozy-Merkel eller ved at opgive og forlade Eurozonen (og muligvis EU), så har Middelhavslandenes økonomi kurs mod forrådnelse og massiv arbejdsløshed. Men befolkningerne vil sandsynligvis næppe underlægge sig de nye tider. Portugal og Grækenland, som i 1970'erne var tæt på egentlige sociale revolutioner, har fastholdt nogle af de mest hårdføre venstreori-

enterede kulturer i Europa. I Spanien udgør den nye konservative regering et oplagt mål for en genoplivet og forenet venstrefløj samt den meget større, men endnu flygtige, ungdomsprotestbevægelse.

Rent faktisk er der stadig gløder i det antikapitalistiske bål, som pludselig kan flamme op på tværs af hele kontinentet. Men der er samtidig stor risiko for, at Eurozonens sammenbrud og den øgede centralisering i højere grad vil begunstige den EU- og indvandrerfjendske højrefløj end venstrefløjen. En særlig ambition for venstrefløjen i Vesteuropa bør derfor være at genindtage det politiske terræn, som kommunisterne holdt stand på i 30 år efter 1945.

Oprørets motor

Universitetsoprørene i 1968 i Europa og USA blev åndeligt og politisk antændt af Tet-offensiven i Vietnam, guerillaoprør i Latinamerika, Kinas kulturrevolution og ghettoopstandene i USA. På samme vis hentede de 'indignerede' fra sommerens protester i Europa styrke fra eksemplerne i Tunis og Cairo (de mange millioner efterkommere af arabiske indvandrere i Sydeuropa tydeliggør den forbindelse). Som følge heraf har passionerede tyveårige nu besat pladser på begge sider af Middelhavet. I 1968 var der imidlertid få iblandt den protesterende hvide ungdom i Europa (med en vigtig undtagelse i Nordirland) og USA, som på nogen måde delte eksistensvilkår med deres modstykker i de sydlige lande. På trods af stor fremmedgørelse kunne de fleste se frem til at omsætte deres universitetsuddannelse til en komfortabel middelklassekarriere.

Modsat deres forældre står mange af nutidens protesterende i New York, Barcelona og Athen over for langt mere dystre udsigter, som de i høj grad deler med deres kampfæller i Casablanca og Alexandria.

Brødkøer

Den økonomiske krise er en kombination af faldende ejendomsværdier (der medfører mindsket købekraft) og en stigende inflation på essentielle varer som brændstof og fødevarer. Gældskrisen i USA og andre steder er indlejret i den større finanskrisen; enten løses den gennem statslig indgriben, eller også bortfalder ejerskabskrav og tilgodehavender.

Prisen på råolie kan omvendt falde i takt med, at Asiens industri slår bak, og Iraks produktion går op. Fødevarepriserne, som afgøres af kræfter, der stort set står uden for finanskrisen og industriens nedgang, bliver dog ved med at stige. Rent faktisk har et voksende kor af eksperter i over ti år advaret om, at den globale fødevarer-sikkerhed er ved at kollapse. Mange af årsagerne forstærker hinanden indbyrdes: Korn bruges til produktion af kød og bio-brændstof; neoliberale nedskæringer af subsidier; ureguleret spekulation i afgøder og landbrugsjord; underprioritering af landbrugsforskning; flygtige energipriser; udpining af jord og udtømte vandreserver; tørke og klimaforandringer og så videre.

En langsommere vækst fjerner måske noget af presset (hvis kinesere f.eks. spiser mindre kød), men drivkraften i befolkningstilvæksten – tre milliarder ekstra mennesker i de unge oprøreres levetid – er nok til at fastholde presset fra efterspørgslen.

” Optimismen er begyndt at forsvinde, og bookmakerne satser på, at Kina vil lande hårdt. Ingen, selv ikke de kinesiske ledere, ved, hvor lang tid økonomien kan blive ved med at flyve i strid modvind. ”

’Brød’ var de protesterendes første krav på Tahrir-pladsen, og ordet runger næsten lige så højt i Det Arabiske Forår, som det gjorde i den russiske ’Oktober’. Årsagerne er temmelig ligetil: Almindelige egyptere bruger omkring 60 % af deres budget på råolie (varme, madlavning, transport), mel, grøntsagsolier og sukker. I 2008 skød de ellers stabile priser i vejret med 25 %. Den officielle fattigdomsgrænse i Egypten steg hurtigt med 12 %. Hvis den samme stigning overføres til andre ’mellemlandskomst’-lande vil en betragtelig del af Verdensbankens ’opstigende middelklasse’ blive bortretouchet af inflationen.

Kinas landing

Marx skød skylden på Californien – guldfeberen og den medfølgende stimulus til verdenshandlen – for at have sat en stopper for den revolutionære cyklus i 1840’erne. I efterdønningerne af 2008 blev BRIK-landene til det nye Californien. Luftskibet Wall Street faldt ned fra himlen og smadredes mod jorden, men Kina blev i luften, tæt forfulgt af Brasilien og Sydøstasien. Indien og Rusland formåede også at holde deres fly i luften. BRIK-landenes smidige opdrift forbløffede investeringsrådgivere, økonomiske klummeskrivere og professionelle astrologer – alle proklamerede, at Kina, eller Indien, kunne holde hele verden oppe, eller at Brasilien snart ville være rigere end Spanien. Deres godtroenhed udsprang af uvidenhed om de taskenspillier, som

blev brugt af Houdinierne i Kinas nationalbank. Beijing selv har omvendt længe givet udtryk for frygt omkring landets afhængighed af eksport, husholdningernes utilstrækkelige købekraft samt en mangel på prisvenlige boliger kombineret med en enorm ejendomsboble.

Optimismen er begyndt at forsvinde, og bookmakerne satser på, at Kina vil lande hårdt. Ingen, selv ikke de kinesiske ledere, ved, hvor lang tid økonomien kan blive ved med at flyve i strid modvind. Den uundgåelige tabsliste er allerede på plads: Sydamerika, Australien, størstedelen af Afrika og det meste af Sydøstasien. Og derudover, hvilket er særligt interessant, Tyskland, som nu handler mere med Kina end med USA. En omfattende triangulær recession er lige præcis det mareridt, som jeg hentydede til i starten. Det er nærmest blevet en tautologi at bemærke, hvordan tilbagegang i BRIK-landene med stor sandsynlighed vil virke enormt utåleligt for de berørte, nu hvor de folkelige forventninger om økonomisk fremgang er blevet skruet så højt op. Tusindvis af offentlige pladser risikerer at blive besat. Inklusive en kaldet Tiananmen.

Vestlige post-Marxister – der bor i lande, hvor den industrielle arbejdsstyrke er skrumpet dramatisk igennem den sidste generation – spørger dovent, om det længere giver mening at tale om en ’proletarisk aktør’, og indskrænker sig til at tale om ’multituder’, horisontal spontanitet mv. Men det her er ikke en debat i det store industrisamfund, som Das Kapital beskriver endnu mere præcist end det victorianske Storbritannien eller New Deal Amerika.

200 millioner kinesiske fabriksarbejdere, minearbejdere og byggearbejdere er planetens farligste klasse (spørg bare Statsrådet i Beijing). Deres fulde opvågning fra boblen kan måske være med til at afgøre, hvorvidt en socialistisk verden endnu er opnåelig.

Mike Davis er professor ved University of California, hvor han bl.a. forsker i urbanitet og moderne byers sociale og politiske processer. Han er forfatter til flere bøger, deriblandt *City of Quartz* (1990), *Late Victorian Holocausts* (2001) og *Planet of Slums* (2006). Han er desuden medlem af redaktionen på det engelske tidsskrift *New Left Review*.

En længere udgave af denne artikel blev oprindeligt bragt i *New Left Review* #72, 2011. Den bringes her i dansk oversættelse med forfatterens og udgiverens tilladelse.

Oversat af Marc Grønlund.